

Ковалевська Євгенія Валеріївна, аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНІ СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК ОДИН ЗІ ШЛЯХІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Практика свідчить, що основними причинами виникнення і поширення корупції в Україні є: несприятливий режим підприємницької діяльності та наявність економічних пільг для певних категорій підприємств; недосконалість адміністративних процедур; наявність у органів державної влади та осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, дискреційних повноважень, низького рівня оплати праці; недосконалість антикорупційного законодавства [1, с. 351]. Наслідками поширення корупції є збитки всій системі державного управління, національній економіці тощо.

Разом із проведенням реформи судочинства в Україні слід удосконалити судово-експертну діяльність, поліпшувати її правове регулювання та організаційно-управлінські основи.

Найбільше злочинів економічної спрямованості вчиняються у сфері господарської діяльності, яка передбачає реалізацію економічних відносин між суспільством загалом та його виробничими ланками, а також між ними самими у виробництві й розподіл матеріальних благ та прийняття різних управлінських рішень. У сфері господарської діяльності трапляються загальні, власне посадові злочини й деякі окремі випадки посадових злочинів.

За даними кримінально-правової статистики, в Україні після здобуття нею незалежності рівень загальних посадових злочинів у сфері господарської діяльності значно збільшився. Проте й ця статистика не відображає реальних масштабів злочинного світу, оскільки цим процесам притаманна латентність.

Найнебезпечнішою загрозою розвитку нашої держави є вчинення протиправних дій посадовими особами всіх гілок влади, зрощування органів влади й управління з організованою злочинністю і, як наслідок, — розвиток корупції [2]. Ці протиправні діяння є високолатентними, на противагу їм діє виявлення останніх. А бездіяльність спричиняє приховування корупції.

Для встановлення приховуваних злочинів у сфері господарської діяльності слід урахувати типові матеріальні сліди відповідної злочинної діяльності та ймовірні місця їх знаходження. Вони зазвичай пов'язані зі способами їх учинення й приховування. Ці сліди містяться здебільшого в документах, які відображають розглядувану діяльність [3, с. 230]. З них можна одержати уявлення про управління підприємством, установою, організацією, усвідомити характер службової або господарської діяльності, документообігу, діловодства, технології й на цій основі виявити порушення. Джерелами відомостей про обставини зазначених злочинів можуть бути також дані про вищі й суміжні підприємства, установи й організації, про відвідувачів та інших свідків або співучасників злочину.

Жодне розслідування злочинів у сфері службової діяльності не провадиться без використання спеціальних знань. Важливу роль у розслідуванні службових злочинів відіграють судові експертизи, які є основною формою застосування спеціальних знань (разом із залученням спеціалістів, допитом експертів, їх консультаціями тощо).

До антикорупційних експертиз можна віднести й різні види судових експертиз, спрямованих на виявлення корупційних фактів і обставин. Такими експертизами є: судово-економічні, товарознавчі, криміналістичні експертизи документів, лінгвістична, що їх призначають під час розслідування різних службових злочинів [4].

Різні судово-економічні експертизи (судово-бухгалтерська, економіко-статистична, планово-економічна, фінансово-кредитна експертиза цін і ціноутворення) передбачають використання спеціальних економічних знань. Їх проводять для перевірки фінансових і господарських операцій підприємства, організації або окремих посадових осіб, для перевірки місцевого товарного фінансового планування, відповідності звіту установи дійсності тощо, дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій, дослідження документів фінансово-кредитних операцій [5-6].

Існує думка про необхідність виділення як самостійних судово-економічних експертиз податкової експертизи [6]. У межах судово-економічних експертиз на цей час підлягають вирішенню питання дослідження правильності оподаткування, на той час, як у межах судово-бухгалтерської експертизи податковій уже, так би мовити, стає «затісно». Специфіка розслідування податкових злочинів, особливості експертних досліджень потребують виокремлення податкової експертизи як самостійного виду, що потребує подальшого розроблення.

Під час перевірки заяв посадовців про їх звернення до відповідних інстанцій про неналежні умови зберігання майна і перевірки документального підтвердження слід проводити техніко-криміналістичні дослідження, метою яких є перевірка справжності документів і давності їх виготовлення. Коли розслідують службові злочини, проводять усі види таких досліджень: експертизи реквізитів документів, експертизи друкарських форм та матеріалів документів. Техніко-криміналістична експертиза документів є центральною ланкою під час розслідування службових підроблень. Її результати разом із протоколами допитів свідків і обвинувачених, а також ревізій або судово-бухгалтерською експертизою становлять основу обвинувачення або висновку про невинуватість.

Під час розслідування посадових злочинів для ідентифікації виконавців різних записів, вилучених під час обшуку в приміщеннях, підозрюваних осіб призначається й почеркознавча експертиза, для проведення якої подаються лише оригінали документів.

Лінгвістична (або авторознавча) експертиза може визначити такі питання: чи є певна особа автором наданого на дослідження документа; чи є певна особа автором кількох текстів; чи є автор та виконавець тексту однією особою; визначає умови створення мовного повідомлення (мотивацію, мету, настанову автора тощо), навмисні викривлення писемного мовлення, створення тексту у співавторстві; чи містяться в тексті погрози; чи не спостерігається в цьому творі плагіат з іншого твору. Інакше кажучи, судово-лінгвістична експертиза надає інформацію про учасників мовленнєвого акту, умови його перебігу та співвідношення його результату з дійсністю.

До інших видів експертиз під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності належать: трасологічні, дактилоскопічні, матеріалознавчі експертизи тощо [3, с. 231].

Отже, використання спеціальних знань у формі призначення судових антикорупційних експертиз є одним із шляхів боротьби з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яфонкін А. Щодо виконання антикорупційного законодавства в Україні / А. Яфонкін // Напрями удосконалення протидії правопорядку у сфері господарської діяльності. — Ірпінь, 2011. — С. 351–352.
2. Ковбасюк Ю. Антикорупційна політика державних органів влади України / Ю. Ковбасюк // Віче. — 2010. — № 17. — С. 19–22.
3. Чичиркіна С. Судові експертизи як засіб виявлення злочинів у сфері службової діяльності / С. Чичиркіна // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : матеріали наук.-практ. конф. — Київ, 2011. — С. 220–232.
4. Шевченко О. Використання спеціальних товарознавчих знань на досудовому слідстві / О. Шевченко // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : матеріали наук.-практ. конф. — Київ, 2011. — С. 235–238.
5. Казміренко Л. Проблеми використання спеціалістів при розслідуванні злочинів у сфері економіки / Л. Казміренко // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : матеріали наук.-практ. конф. — Київ, 2011. — С. 69–71.
6. Янюк Ю. Питання використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів у сфері економічної діяльності / Ю. Янюк // Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів : матеріали наук.-практ. конф. — Київ, 2011. — С. 243–245.